

засобів масової інформації, громадськості, експертів міжнародних організацій на основі спеціальних подій та співпраці із ЗМІ;

4) формувати законодавчу базу, яка забезпечить зацікавленість бізнесу в конструктивізмі щодо соціальних програм;

5) сприяння роботі всіх зацікавлених сторін щодо впровадження довгострокових спільних соціальних проектів та програм;

6) створення банку даних соціальних та екологічних ініціатив, в реалізації яких могли б взяти участь державні органи влади, громадські організації та підприємницькі структури.

Список використаних джерел

1. Воробей В. Корпоративна соціальна відповідальність чи вигода? / Воробей В. // Києво-Могилянська Бізнес Студія. – 2005. – №10.2
2. Котлер Ф., Лі Н. Корпоративна соціальна відповідальність. Як зробити якомога більше добра для вашої компанії та суспільства/ Пер. з англ. С. Яринич. – К.: Стандарт, 2005. – 302 с.
3. Меморандум про соціальну відповідальність бізнесу в Україні, затвердженням громадського об'єднання «Форум соціально відповідального бізнесу України» 16 грудня 2005 року.
4. Федулова Л.І. Інноваційний розвиток промисловості України: тенденції та закономірності// Актуальні проблеми економіки. – 2007 № 3(69). – С. 82-97.
5. Friedman M. The Social Responsibility of Business is to increase its Profit // New York Times Маора2Іне. –September, 13, 1970. – ос .122-126.

***Annotation.** The processes of formation of the idea of social responsibility in business of Ukraine have been considered. Business responsibility in social development of the state has been indicated. The term "social responsibility" has been grounded.*

***Key words:** responsibility, social responsibility.*

21

УДК 330.1(075.8)

***О.І. Гронтковська**, аспірант, Львівський національний університет імені Івана Франка*

НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА ЯК НАУКОВА КАТЕГОРІЯ ТА ОБ'ЄКТ ТЕОРЕТИКО-ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ

У статті на основі розгляду теоретико-методологічних підходів до визначення змісту поняття «національна економіка» зроблено спробу уточнення цієї базової категорії сучасного теоретико-економічного аналізу.

Ключові слова: національна економіка, народне господарство, економічна система, національна економічна система.

I. Вступ. Термін «національна економіка» нині став настільки популярним, що практично жодна сучасна наукова стаття чи монографія, підручник чи навчальний посібник з економіки не обходяться без нього. Знаковим у цьому відношенні також стало запровадження нової навчальної дисципліни блоку фундаментальної підготовки фахівців з економіки та підприємництва з назвою «Національна економіка».

Під національною економікою зазвичай розуміють економіку країни. Однак наукове тлумачення цього терміну, як засвідчує аналіз сучасної економічної літератури [2; 3; 4; 5; 6; 7], не є однозначним. Більш за те, незважаючи на широке практичне вживання, в економічних словниках та енциклопедіях його визначення відсутнє, що слугує додатковим підтвердженням: поняття «національна економіка» як категорія наукового аналізу поки що не є усталеним.

II. Постановка завдання. Метою даної статті є розгляд існуючих теоретико-методологічних підходів до визначення поняття «національна економіка» та уточнення змістовного наповнення цієї базової категорії сучасного теоретико-економічного аналізу.

III. Результати. Представляється, що термін «національна економіка» у вітчизняному науковому обороті спочатку з'явився як аналоговий заміник раніше широко уживаного терміну «народне господарство». У радянській науковій літературі поняття «народне господарство» (як сукупність галузей і видів виробництва, тобто характеристика продуктивних сил) виступало складовою змістовного наповнення більш загального поняття «економіка» [1, с. 438]. У процесі трансформаційних ринкових перетворень, з появою та поширенням приватної власності, народне господарство перестало бути народним у колишньому його розумінні, що зумовило некоректність вживання цього терміну. Підтвердженням цього припущення може слугувати стаття «народне господарство» в «Економічній енциклопедії», автори якої (С.Мартинюк, С.Мочерний, Г.Оганян) визначають народне господарство як «сукупність взаємопов'язаних суспільним поділом праці сфер та галузей економіки певної країни, які у процесі свого розвитку формують систему суспільного відтворення» і зазначають, що «поняття «народне господарство» вживається як синонім «економіка країни», «національна економіка» [2, с. 511]. Подібне зауваження робить і Б.Ф. Заблоцький [3, с. 54].

У сучасній науковій літературі поняття «національна економіка» здебільшого виступає синонімом поняття «економічна система». Однак уявлення про цю систему у різних науковців різні. Зокрема, російські економісти В.А.Шульга та А.В.Тарханов відзначають, що «національна економіка будь-якої країни – складна господарська, соціальна, організаційна, науково-технологічна система» [4, с. 10]. П.В.Круш розрізняє національну економіку як «єдину економічну систему суспільства» [5, с. 6] та як «сукупність всіх галу-

зей, господарських комплексів і регіонів країни, об'єднаних в єдине ціле різноманітними економічними зв'язками» [5, с. 35]. Як «складну, відносно відособлену соціально-економічну систему, що характеризується територіально-адміністративною цілісністю, спільним політико-правовим, економічним та соціальним простором» визначає національну економіку Л.О.Петкова [6, с. 31]. Щоправда, з тлумаченням національної економіки як економічної системи погоджуються не всі економісти. Зокрема, С.М.Панчишин, який розрізняє поняття «національна економіка» у широкому та вузькому розумінні, надаючи йому сучасного макроекономічного та інституційного тлумачення, вважає, що економічною системою є спосіб організації національної економіки [7, с. 13-15].

Однак чимало науковців, особливо тих, які розглядають національну економіку у контексті ринкової трансформації (А.А.Чухно, О.М.Фолом'єв, Л.М.Шабліста, Б.Ф.Заболоцький та ін.), фактично говорять про неї як про економічну систему, наголошуючи на тому, що економічні реформи повинні охоплювати «не лише виробничі відносини, в тому числі систему управління економіки, а й продуктивні сили, їхню структурну реорганізацію та надбудовні елементи» [8, с. 55]. Наголос на продуктивних силах обґрунтовується тим, що економічна теорія тривалий час лише формально розглядала економіку як сукупність суспільно-економічних відносин та продуктивних сил, приділяючи увагу переважно аналізу виробничих відносин, передусім відносин власності на засоби виробництва. Подібний наголос має історико-економічний аналог у вигляді критики класичної теорії з боку представників історичної школи.

Слід відзначити, що проблеми національної економіки досліджувалися практично всіма економічними школами крізь призму різних теоретичних і методологічних парадигм. Особливо важливими з точки зору сучасної еволюційної парадигми економічної теорії є ідеї економістів класичної школи (В.Петті, Ф.Кене, А.Сміта, Д.Рікардо) про економіку як живий організм, цілісну систему, котра має вбудований механізм саморегулювання і підпорядкована об'єктивним природним законам саморозвитку. Подальшого розвитку вчення про національну економіку як діалектичну єдність продуктивних сил і виробничих відносин набуло в економічній теорії К.Маркса, який також розглядав розвиток економічної суспільної формації як природноісторичний процес [9, с. 10]. Зауважимо, що введене К.Марксом поняття суспільно-економічної формації, яке зі зміною парадигми сучасної економічної теорії зникло з наукового обігу, цілком кореспондується з сучасною політекономічною трактовкою економічної системи. Наприклад, А.А.Чухно відзначає, що «Економічна система в цілому являє собою надзвичайно складне утворення, яке охоплює продуктивні сили і виробничі відносини, тобто спосіб виробництва на певному етапі розвитку. До економічної системи входять також надбудова, передусім економічна роль держави, її політико-правові форми» [8, с. 54]. Продуктивні сили, економічні відносини та господарський механізм (фактич-

но елементи надбудови) відносить до економічної системи й В.Д.Базилевич [10, с. 66-68].

Всезагальний характер відкритих класиками закономірностей став головним об'єктом критики з боку представників німецької історичної школи, які вважали класичну теорію непридатною для пояснення реалій розвитку конкретної національної економіки. Ф.Ліст розробляє теорію продуктивних сил, в якій стверджує, що стан національної економіки є наслідком її попереднього розвитку, результатом успадкованих від попередніх поколінь природних джерел ресурсів, територіального простору, традицій, досвіду, знань, політичної впливовості тощо, а об'єктивні економічні закони «особливі для кожної нації» [11, с. 113]. Методологія історичної школи, безперечно, мала вади, оскільки визнавала індуктивне узагальнення емпіричних спостережень єдиним істинним методом дослідження, за якого наукове пізнання складної соціально-економічної реальності фактично унеможлилювались. Разом з тим, економістам історичної школи вдалося привернути увагу до важливої проблеми співвідношення загального й особливого, теоретичного й емпіричного у дослідженні національної економіки. Ця проблема «великої антиномії» – синтезу в межах економічного дослідження теоретичної однорідності та історичної багатоманітності – стає предметом дослідження представника фрайбурзької школи неолібералізму (ордолібералізму) В.Ойкена. «Історичний розгляд і теоретичне мислення неможливо зблизити і привести до взаємодії шляхом послаблення уваги до історичних фактів і обмеження теорії лише певними історичними періодами. Якщо йти цим шляхом, то програє й історичне спостереження, й теоретичний аналіз, – відзначає В.Ойкен. – ... Економіст, котрий бажає знайти взаємозв'язки в економіці за допомогою теоретичного мислення, повинен всупереч першому враженню надзвичайно уважно спостерігати конкретну дійсність» [12, с. 286].

Застереження В.Ойкена здебільшого ігнорувалося представниками основного потоку економічної теорії, зокрема кейнсіанства та монетаризму, котрі у дослідження загальних закономірностей та механізму функціонування національної економіки як змішаної економічної системи спиралися переважно на абстрактні моделі. Рекомендації для економічної політики, зокрема щодо антикризового або антиінфляційного застосування інструментів фіскальної й монетарної політики, додержання монетарного правила і т.п., розроблялися без врахування особливостей національних господарських систем. Відтак поряд з позитивними результатами їх реалізації (подолання «Великої депресії», зменшення амплітуди циклічних коливань після Другої світової війни та ін.) мали місце й негативні. Показовим у цьому відношенні є приклад України. Застосована на початку реформ згідно з рекомендаціями МВФ політика «шокової терапії» на теренах вітчизняної економіки мала наслідком затяжну економічну кризу, гіперінфляцію, зруйнований внутрішній ринок товарів і послуг, безпрецедентне розграбування державної власності, зuboжіння населення. Подібні негативні прояви впровадження рекомендацій МВФ мали місце в країнах південної та центральної Америки, у багатьох країнах з

економіками трансформаційного типу. Вони передусім стали наслідком неврахування особливостей національних економік: успадкованих від попередніх етапів розвитку форм власності, сформованих на їх основі відносин та механізмів регулювання економічної діяльності, ментальності та інших численних формальних і неформальних інституцій, тобто тих особливостей, на виключній важливості яких спочатку наголошували представники історичної школи, а згодом – теоретики раннього і сучасного інституціоналізму.

IV. Висновки. Наявні у сучасній науковій літературі трактування категорії «національна економіка», по-перше, засвідчують можливість різного її інформаційного наповнення залежно від тих акцентів, які вважають за потрібне зробити автори згідно з цілями подальшого аналізу; по-друге, відображають принаймні два підходи, які можна охарактеризувати як змістовний та формальний. Згідно з першим підходом національна економіка розглядається як економічна система, що дозволяє визначити зміст цього поняття у широкому розумінні: національна економіка – це складна багаторівнева економічна система з притаманними конкретній країні особливостями продуктивних сил, економічних відносин, інституцій та механізмів регулювання господарської діяльності. Другий підхід дозволяє визначити зміст цього поняття у вузькому розумінні: національна економіка – це система взаємопов'язаних сфер, секторів, галузей та видів господарської діяльності країни.

Здійснений огляд теоретико-методологічних підходів до аналізу національної економіки засвідчує на користь: по-перше, дослідження її як національної економічної системи, по-друге, дослідження її в єдності теоретичного та емпіричного аналізу, по-третє, дослідження її в єдності загального та особливого. Представляється, що будь-які сучасні теоретико-економічні дослідження процесів у національній економіці, спрямовані на вироблення рекомендацій для практичної економічної політики, охоплюють складові національної економіки саме як національної економічної системи. При цьому розгляд національної економіки з точки зору теоретично визначених закономірностей функціонування змішаної економічної системи дасть змогу виявити загальне, а аналіз емпіричних даних та історичних аспектів формування національної економічної системи дозволить з'ясувати особливості її розвитку.

Список використаних джерел

1. Экономическая энциклопедия. Политическая экономия / [Гл. ред. А.М.Румянцев]. – М.: Советская энциклопедия, 1980. – Т. 4. – 672 с.
2. Економічна енциклопедія: у трьох томах. Т.2 / [Редкол.: ... С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр «Академія», 2002. – 848 с.
3. Заблоцький Б.Ф. Перехідна економіка: Посібник / Б.Ф.Заблоцький. – К.: Видавничий центр «Академія», 2004. – 512 с.
4. Национальная экономика: Учебник / [под общей ред. акад. РАЕН В.А.Шульги]. – М.: Изд-во Рос. экон. акад., 2002. – 592 с.
5. Національна економіка: Підручник / [за ред. проф. к.е.н. П.В.Круша]. – К.: Каравела; Піча Ю.В., 2008. – 416 с.

6. Національна економіка: Навч. посіб. /Л.О.Петкова, Р.Ф.Пустовійт, А.О.Ходжаян та ін. [за заг. ред. проф. Л.О.Петкової]. – К.: МП Леся, 2009. – 288 с.
7. Панчишин С. Макроекономіка: Навч. посібник / С.Панчишин. – К.: Либідь, 2001. – 616 с.
8. Чухно А.А. Твори: У 3 Т./ НАН України, Київ. Нац. ун-т ім. Т.Шевченка, Наук.-дослід. Фін. Ін-т при М-ві фін. України. Т.1: Становлення і розвиток ринкової економіки. – К.: 2006. – 592 с.
9. Маркс К. Капітал, Т.1 // Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. - 2-е изд. – М.: Совполитиздат. – Т. 23. – 908 с.
10. Економічна теорія: Політекономія: Підручник / [за ред. В.Д.Базилевича]. – 7-ме вид., стер. – К.: Знання-Прес, 2008. – 719 с.
11. List F. National System of Political Economy. – N.Y., Lloyd, 1985. – P. 113.
12. Ойкен В. Основы национальной экономики [пер с нем.] / [Общ. ред. В.С.Автономова, В.П.Гутника, К.Херрманн-Пиллата]. – М.: Экономика, 1996. – 351 с.

Annotation. *The article is devoted to the determining the content of the «national economy» concept on the base of the theoretical and methodological approaches consideration. Also the attempt to clarify these basic categories of modern theoretical economic analysis is made.*

Key words: *national economy, economic system, national economic system*

22

УДК 330.113:334.758

О.Г. Морозова, аспірант, Державна установа
"Інститут економіки та прогнозування НАН України", м. Київ

АДАПТАЦІЯ СОЦІАЛЬНО ВІДПОВІДАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ДО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ УМОВ УКРАЇНИ

Розглядаються питання адаптації інституту соціальної відповідальності організації до реалій сучасного ринкового середовища України. Охарактеризовано сутність соціальної відповідальності стосовно основних суб'єктів ринку.

Ключові слова: *організація, підприємство, соціальна відповідальність.*

Постановка проблеми. Найважливішою передумовою гармонійного функціонування сучасного громадянського суспільства є система соціального захисту з основою у формі соціальної відповідальності організації. Нажаль в Україні відсутня нормативно-правова база для ефективної реалізації ідеї соціальної відповідальності організації. Адаптація інституту соціальної відповідальності організації до сучасного ринкового середовища стане однією з пере-